

פרשת יתרו - כיבוד זקנים

רב דניאל שטיין

א. גמ' יבמות (סב-סב): - איתמר היו לו בנים ומתו, רב הונא אמר קיים פריה ורביה. רבי יוחנן אמר לא קיים, רב הונא אמר קיים, משום דרב אסי, דאמר רב אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף, שנאמר כי רוח מלפני יעטוף וגו', ורבי יוחנן אמר לא קיים פריה ורביה, לשבת יצרה בעיניו, והא ליכא, מיתבי בני בנים הרי הן כבנים, כי תניא היא להשלים. [פרש"י - להשלים. כגון שלא היה לו לזקן אלא בן אחד ונשא הבן אשה והוליד בת פטור הזקן שהרי השלים זה את חובתו אבל אי הוה ליה מעיקרא זכר ונקבה ואפילו מתו בלא בנים קיים פריה ורביה].

ב. גמ' קדושין (ד): - דתניא וזרע אין לה אין לי אלא זרעה, זרע זרעה מנין, ת"ל זרע אין לה, עיין לה, ואין לי אלא זרע כשר, זרע פסול מנין, ת"ל זרע אין לה, עיין לה, והא אפיקתיה לזרע זרעה, זרע זרעה לא איצטריך קרא, דבני בנים הרי הן כבנים, כי איצטריך קרא לזרע פסול.

ג. תשו' מהרי"ק (סי' ל'): - נלע"ד דאפילו היינו אומרים שיש לומר קדיש בעבור זקנו או זקנתו דבני בנים הרי הם כבנים מ"מ לא הוו כבנים ממש ויש לו לבן ליטול יותר מבן הבן וזה דבר פשוט וכ"ש דלפי הנלע"ד אין לבן הבן לומר קדיש בשביל זקנו יותר מאדם אחר שהרי מצינו שאמירת הקדיש תלוי בחיוב הכבוד וכו' א"כ נראה שבן הבן שאין חייב בכבוד זקנו וכו' והא דאמרינן דבני בנים הרי הם כבנים היינו דוקא לענין פריה ורביה דאהא קתני לה כדאיתא בבכורות אבל לא לענין אחר וכו' ומ"מ אמת הוא שנהגו שאפי' איש נכרי שאין קרוב כלל אומר קדיש בשביל אחר ואפילו במקום שיש אומרים בשביל אב ואם אלא שאין נוטל כל כך כמו מי שאומר בשביל אב ואם ותמיד עושים פטרה שיטול הנכרי שלישי או רביע והשאר יטול בשביל אביו ואמו וכ"ש האומר בשביל זקנו שיטול גם הוא חלק אפילו במקום שיש אומר בשביל אב ואם.

ד. רמ"א (יו"ד סי' שד"מ סע' י'): - אם צוה שלא לנהוג עליו ז' וגזירת שלשים אין שומעין לו. [ש"ך (ס"ק ט') - אבל צום האב ואם שלא לנהוג בהם י"ב חדש כיון דאינו שייך בשאר מתים אלא בכבוד אב ואם מצוה לקיים דבריה].

ה. רמ"א (יו"ד סי' ר"מ סע' כ"ד): - י"א דאין אדם חייב בכבוד אביו ואינו נ"ל אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אביו.

ו. בראשית (מ"ו, א'): - "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק" [פרש"י - חייב אדם כבוד אביו יותר מכבוד זקנו ולפיכך תלה ביצחק ולא באברהם]. [רמב"ן (שם) - ואינו מספיק, שהראוי לומר לאלקי אבותיו בלי שייחד אדם, כמו שאמר האלקים אשר התהלכו אבותי לפני אברהם ויצחק (להלן מ"ח, ט"ו), ובתפלתו אמר אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק (לעיל ל"ב, י'), או יאמר ויזבח זבחים לה' כמו שאומר באברהם (לעיל י"ב, ז) ויבן מזבח לה' ומה צורך לפרש בו יותר].

ז. גליוני הש"ס לסוטה (מט): - ועי' ס' הפרדס לרש"י סי' ר"צ דכ' בשם רבינו שמואל כו' דבני בנים מחויבים באבילות כשנפטרו זקנים מפני שהן חייבים בכבודו.

ח. גמ' מכות (יב): - תני חזא אב שהרג, בנו נעשה לו גואל הדם, ותניא אידך אין בנו נעשה לו גואל הדם וכו' לא קשיא הא בכנו, והא בבן בנו. [פרש"י - הא דתניא אין בנו נעשה גואל הדם בכנו של רוצח קאמר והא דתניא בנו נעשה לו גואל הדם בכנו של הרוג קאמר שהוא בן בנו של רוצח ואינו מוזהר על כבודו].

ט. גמ' כתובות (קג): - דתניא כבד את אביך ואת אמך, את אביך זו אשת אביך, ואת אמך זו בעל אמך, וי"ו יתירה לרבות את אחיך הגדול, הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה לא.

י. רמב"ן לספחמ"צ של הרמב"ם (שרש ב'): - כי זה האיש שהוא בעל אמו אינו חייב בכבודו מפני כבוד עצמו אלא מפני שהוא כבוד לאמו בענין האיש ההוא הרי זה פטור ממנו. נמצא שלא נתרבה כאן מצוה יתירה על כבוד האבות אלא שיכבד אותם בכל ענין שיהיה להם כבוד. אבל אחיך הגדול אם חשבו הראשונים שאין המצוה כן אלא בחיי האבות לפי שהוא גנאי להם שיתבזו תולדותם והם מצטערים בזה הרבה ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם, וכן נראה שלא נתרבה בו"ו יתירה אלא כעין מה שנתרבה בעיקר התיבה ואם כן הכל חוזר אל כבוד האבות.

יא. רמב"ם (פ"ו ממרים הט"ו): - חייב אדם לכבד את אשת אביו אף על פי שאינה אמו כל זמן שאביו קיים שזה בכלל כבוד אביו, וכן מכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת, אבל לאחר מיתה אינו חייב. ומדברי סופרים שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו.

יב. גמ' קידושין (לא): - שאל בן אלמנה את ר' אליעזר אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך.

יב. גמ' סוטה (מט.) - רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה כי גדל א"ל אשקין מיא אמר לו לאו בריך אנא. [פריש"י - ואין עלי לכבדך כבן].

יג. גמ' קידושין (ל:) - תנינא להא דת"ר איש אין לי אלא איש, אשה מנין, כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים, א"כ, מה ת"ל איש, איש סיפק בידו לעשות, אשה אין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה.

יד. רמב"ם (פ"א ת"ת ה"ב-ג') - כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך, ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינן בניו, שנאמר ושננתם לבניך מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידיך שהתלמידים קרויין בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים, אם כן למה נצטוו על בנו ועל בן בנו, להקדים בנו לבן בנו ובן בנו לבן חבירו. וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב ללמד בן חבירו אלא בחנם.

טו. שו"ע הגר"ז (פ"א תלמוד תורה סע' ח') - אבל לבן בתו ובן בן בנו אין חיוב עליו אפילו לשכור מלמד ואין צריך לומר שאר הוצאות תלמוד תורה אלא מדין צדקה.